

здібності, які необхідні для успішної роботи; вимоги до стану здоров'я; шляхи отримання професії; перспективи росту професійної майстерності. Це надає можливість ознайомити учнів не тільки з технологічною характеристикою професії, але й дізнатися про психологічні умови успішної трудової діяльності спеціаліста. Знання вимог професії до людини створює установку на врахування своїх потенційних можливостей у професійному самовизначенні.

Для реалізації особистісного підходу необхідно диференціювати виховну роботу щодо кожного учня. Так індивідуальна профконсультаційна робота має проводитись на основі вивчення особистості учня і співставлення його потенційних можливостей з вимогами професій. У кожному конкретному випадку керівник гуртка схвалює чи коригує професійну спрямованість учня або ж переорієнтовує його згідно з його індивідуальними особливостями, здібностями і т. п. А тому навіть у процесі проведення групових форм профорієнтації потрібно прагнути доручати учням індивідуальні, пошуково-інформаційні завдання, які б відповідали їх пізнавальним, професійним уподобанням.

Одним з шляхів реалізації особистісного підходу є залучення прикладу видатних представників професій, що належать до цього профілю. Усталений підхід до використання історико-наукових матеріалів у навчальному процесі зводиться до фактології. Учням репрезентуються імена і дати, життєписи і формулювання окремих положень, підкреслюється значущість тих чи інших результатів праці цих людей. Одна з таких можливостей пов'язана з моделюванням творчого пошуку вчених. Проблематика, що хвилювала видатних мислителів минулого, та їх роздуми постають предметом діалогічного обговорення учнями та самостійного обмірковування.

Г. А. Назаренко

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ ДЕМОКРАТІЇ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Становлення України як правової демократичної держави актуалізує проблему розбудови громадянського суспільства як системи самостійних і незалежних від держави громадських інститутів і відносин, що забезпечують умови для реалізації прав, інтересів і потреб людини, її самореалізації як громадянина.

Демократизація політичного життя нашої держави передбачає визнання (не лише декларативно, а й на практиці) народу, громадян джерелом влади; утвердження практики виборності державної влади; гарантоване включення громадськості у механізм влади, в процесі підготовки, прийняття і реалізації рішень; набуття значущості суб'єктом політичного життя не внаслідок належності до певної верстви, групи чи класу, а саме через те, що він – особистість, громадянин, неповторний та унікальний член людської спільноти, носій і джерело влади [4; с.24].

Взаємодія громадянського суспільства з органами державної влади передбачає верховенство закону, плюралізм в ідеології, реальну свободу слова, друку, совісті, високий рівень політичної, правової та моральної культури.

Пріоритетною особливістю громадянського суспільства з високим рівнем демократичної політичної культури є реальна їх участь в управлінському процесі, взаємодія з органами державної влади. Таким чином постає питання про місце людини як суб'єкта політики, визначення сфери її дій, співвідношення свободи і обов'язку в поведінці особистості, форм і методів участі у політичному житті. Це положення актуалізує проблему становлення культури демократії як системної якості особистості кожного члена громадянського суспільства.

Особистість, якій притаманна культура демократії високого рівня, – це громадянин демократичної держави, член громадянського суспільства, який усвідомлює демократичні цінності, відчуває та цінує свою свободу і власну гідність, здатний обирати пріоритети свого життя, має простір для такого вибору, спроможний демократичними способами захищати та відстоювати власні права і свободи, прогресивний демократичний розвиток своєї держави.

Нормативні документи з питань освіти ставлять завдання сприяння становленню культури демократії учнів старших класів, формуванню у них демократичних цінностей. Культура демократії учнів старших класів базується на визнанні суверенності особистості як абсолютної цінності; зобов'язанні не порушувати її права і свободу; забезпеченні права вільно висловлювати свої думки і відстоювати свої інтереси; шляхом участі у дитячих та юнацьких громадських організаціях, шкільному учнівському самоврядуванні брати посильну участь у процесі прийняття рішень, які стосуються життєдіяльності школярів як зростаючих громадян України [1, 3, 4, 5].

Складовими культури демократії є громадянська компетентність (знання, вміння, ціннісні ставлення та орієнтації, духовно-моральні якості особистості) та досвід громадянської участі старшокласників у заходах шкільного, районного, міського та всеукраїнського рівнів. Культура демократії старшокласника включає усвідомлення абсолютної цінності прав людини, свободи особистості; усвідомлення себе як громадянина України; почуття власної гідності, гуманізму, толерантності, плюралізму, здатність до компромісу; лояльне і, водночас, вимогливе ставлення до влади, законслухняність; активну позицію щодо необхідності брати участь у демократичних перетвореннях; усвідомлення себе як особистість, спроможну впливати на ситуацію в державі; критичне сприйняття соціально-політичної інформації; усвідомлення можливості та цінності самостійного політичного вибору; готовність відповідати за власні рішення та їх наслідки; усвідомлення взаємозалежності інтересів окремих людей, соціальних груп у суспільстві; прагнення до самовизначення, самовираження, самоствердження і самореалізації в умовах громадянського суспільства.

Теоретико-методологічні засади виховання культури демократії старшокласників ґрунтуються, передусім, на ідеях демократизації суспільного життя та гуманістично орієнтованій філософії освіти як системі поглядів, яка визнає цінність людини як особистості, її право на вільний розвиток і прояв своїх здібностей, вважає саме благо людини основним критерієм оцінки діяльності соціальних інститутів, а принцип рівності, справедливості та людяності – бажаними нормами відносин між людьми [5].

Методологія сучасного процесу виховання культури демократії

старшокласників представлена системним, особистісно орієтованим, діалогічним, діяльнісним, компетентнісним, аксіологічним, середовищним та антропологічним підходами.

Системний підхід дозволяє виявити спільні властивості, системоутворюючі характеристики окремих елементів процесу, принципи його побудови і структуру. Визначальними для процесу виховання культури демократії як системи є компоненти (мета, завдання, принципи, зміст, методи, прийоми, форми та засоби, а також результат), структура (взаємне розміщення і взаємодія компонентів), функції та фактори, що об'єднують систему (інтегративні компоненти).

Особистісно орієтований підхід полягає в орієнтації у вихованні культури демократії на особистість вихованця як на мету, суб'єкт, результат і головний критерій його ефективності. Цей підхід, на нашу думку, конкретизується в антропологічному, діалогічному, діяльнісному та аксіологічному підходах.

Антропологічний підхід вимагає вивчення і врахування індивідуальних особливостей вихованця, його потенційних можливостей, інтересів і потреб у ході виховання культури демократії. Цей підхід конкретизується в індивідуальному й диференційованому підходах.

Діалогічний підхід передбачає налагодження між усіма суб'єктами процесу виховання культури демократії рівноправних, партнерських відносин на засадах діалогу. Відповідно до цього підходу змінюються функції вихователя: він вивчає активність вихованця, формує мотиви для його самовиховання, стимулює й активізує намагання учня, створює умови для саморозвитку.

Діяльнісний підхід базується на визнанні діяльності основним засобом і вирішальною умовою виховання культури демократії. Цей підхід, будучи тісно пов'язаним з особистісно орієтованим, вимагає становленню й розвитку вихованця як суб'єкта політичної діяльності, а також передбачає формування в учня вміння визначати мету, планувати, організовувати виконання, корегувати, контролювати, аналізувати й оцінювати результати діяльності.

Аксіологічний підхід визначає культуру демократії як систему демократичних цінностей, тобто певних смислів і побудованих на цій основі способів поведінки. Демократичні цінності становлять фундамент виховання культури демократії як найважливіші смисли існування й життєдіяльності старшокласника як члена громадянського суспільства.

Компетентнісний підхід полягає у зміщенні акценту з накопичення нормативних знань, умінь і навичок – до формування і розвитку готовності й спроможності особистості діяти, розширення досвіду успішної діяльності у сфері суспільних відносин. Компетентність, як інтегрована характеристика особистості, містить не лише знання й уміння, а й ставлення, досвід діяльності та поведінкові моделі особистості.

Середовищний підхід передбачає не лише використання виховного потенціалу оточуючого середовища (соціального, суспільно-політичного), а й створення педагогічно доцільного виховного простору, сприятливого для виховання культури демократії старшокласників.

Відповідно до цих методологічних підходів визначається мета, зміст і способи виховної взаємодії у процесі виховання культури демократії старшокласників.

Література:

1. Головатий М. Ф. Проблеми формування політичної культури молоді в контексті трансформаційних процесів в українському суспільстві / М. Ф. Головатий // Політична культура і політичні партії в Україні: аналітичні розробки, пропозиції наукових та практичних працівників / [Кер. авт. кол. А. І. Комарова, О. М. Рудакевич]. – К., 1997. – Т. 6. – С. 16 – 19.

2. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності // Інформаційний збірник МОН України. – 2000. – № 22.

3. Політологічний енциклопедичний словник / [За ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка]. – К.: Генеза, 2004. – 736 с.

4. Політологія: курс лекцій: навч. посібник / [І. С. Дзюбка, В. Ф. Панібудьласка, Ю. С. Шемшученко та ін.; за заг. ред. І. С. Дзюбка]. – К.: Вища школа, 1993. – 252 с.

5. Філософський енциклопедичний словник. – М., 1983. – 130 с.

Л. В. Повалій

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ГУМАННИХ БАТЬКІВСЬКО-ДИТЯЧИХ ВЗАЄМИН У СІМ'Ї

Взаємини батьків і дітей є однією з найбільш актуальних проблем, яка досліджується сучасною психолого-педагогічною наукою. Саме у взаємодії з дорослим дитина входить в оточуючий світ, оволодіває цінностями, нормами і правилами, прийнятими в суспільстві.

У психолого-педагогічній науці накопичений значний теоретичний матеріал з проблеми батьківсько-дитячих взаємин. Їх вплив на формування дитячої особистості розглядався в працях Ю. Аркіна, О. Вишневецького, О. Духновича, Н. Лубенець, А. Макаренка, Я. Мамонтова, С. Русової, К. Ушинського, Я. Чепіги. Експериментальний аналіз специфіки батьківсько-дитячих взаємин проведений у дослідженнях А. Варги, Ю. Гіппенрейтер, В. Гарбузова, О. Захарова, Е. Ейдемільера, О. Сидоренко, Е. Юстицькіса.

Концепція дослідження включає три взаємопов'язані компоненти, які сприяють реалізації провідної ідеї.

Методологічний концепт відбиває взаємозв'язок та взаємодію різних підходів до вивчення проблеми теорії гуманних батьківсько-дитячих взаємин. Передумовою цього є: аксіологічний підхід, спрямований на реалізацію завдань гуманізації суспільства і виховного процесу зокрема. Гуманістичний підхід до процесу виховання передбачає створення умов для формування кращих якостей і здібностей дитини; передбачає повагу до особистості, розуміння її запитів, інтересів, гідності, довір'я до неї; людяність у ставленні вчителів, батьків до дитини; демократизацію відносин. Гуманне виховання передбачає обов'язкове